

ADANA KALESİ'NİN TARİHÇESİ

Duygu Saban ÖKESLİ*

Özet

Tarihi boyunca sayısız uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Adana kentinde, şehrin savunulması amacıyla antik dönemlerde inşa edilmiş bir kalenin olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada Adana kalesinin tarihçesi, mimari özellikleri, bölümleri ve nasıl yok olduğu arşiv belgelerinden ve yapılmış akademik çalışmalardan faydalanılarak tartışılmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Adana Kalesi'nin şehir suru ve iç kale olmak üzere iki bölümden oluştuğu ortaya çıkarılmıştır. Şehir suru Roma Dönemi'nde inşa edilmiş, o dönemde kentin tamamını kapsayan genişliğe sahip ve 16. Yüzyıla kadar varlığını korumuş bir yapı iken; iç kale aynı dönemde inşa edilmiş olmasına rağmen 20. Yüzyılın başına kadar ayakta kalmış, savunma amaçlı olmasa da hapishane amacıyla kullanılmaya devam edilmiştir. Şehir surunun ne zaman yok olduğu bilinmemekle beraber, iç kalenin Mısır Valisi İbrahim Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'na 19. Yüzyılda isyan etmesi sonucu Adana'yı işgali esnasında büyük ölçüde tahrip edildiği ve iç kalenin bu tarihten sonra savunma amacıyla kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Adana, Adana Kalesi, Şehir Suru*

THE HISTORY OF ADANA CASTLE

Abstract

It is acknowledged that the city of Adana, which has embraced several civilizations throughout its history, included city walls built in ancient times. This study tries to discuss the historical background of Adana Castle, its architectural characteristics and parts, and how it was demolished using the information derived from archival documents and academic research. The examination revealed that

* Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, e-posta: fduygu@cu.edu.tr

Adana şehir surunun sınırları ise iç kale' ye kıyasla daha sınırlı sayıda belgeye ulaşılabildiği için net bir şekilde belirlenememektedir. Ancak mevcut kalıntılardan ve ulaşılabilen belgelerden şehir surunun sınırlarının Resim 9'daki gibi olabileceği kanaati oluşmuştur. Her iki kalenin sınırlarının tespiti yapılacak arkeolojik araştırmalar ve ulaşılabilecek yeni belgelerle ancak kesin olarak belirlenebilecektir.

Adana iç kalesi Mısır işgali sonunda Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından yıktırılmış, harap olan bölümleri 20. Yüzyılın başına kadar hapishane olarak kullanılmış, tamamen yok olan kısımlar ise bina inşa etmek isteyen kişilere arsa olarak satılmıştır. İç kale' den kalan son bölüm olan kapının ise Abidinpaşa Caddesi'nin genişletilmesi sırasında 1930'lu yıllarda yıktırıldığı, 1938 tarihli kadastro haritalarında Kale Kapısı'nın gösterilmemiş olmasından anlaşılmaktadır. Dış surun ne zaman yıkıldığı konusunda ise kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

KAYNAKÇALAR

- 1266 Envanter Numaralı Kitabe, *Adana Müzesi Arşivi*
 ADANA İL YILLIĞI, 1991
 ADANA SALNAMESİ-Hicri 1309 ve 1319, Türkçeye Çeviren: Güven Aykan, *Altınkoza Yayınları*, Adana, 2008
 AINSWORTH, William, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, J.W. Parker, London, 1842
 ALTAY, Hadi. Adana Tepebağ Höyük Raporu, 6 Aralık 1966.
 AYÖNÜ, Yusuf. *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014
 BARTLETT William Henry, PURSER William, CARNE John, *Syria, The Holy Land, Asia Minor*, Fisher, Son & Co., London, Paris, New York, 1836
 BOA, *AE. SAMD. III. 113/11173*;
 BOA, *C.AS. 1107/48964*,
 BOA, *C.ZB. 84/4175*;
 BOA, *C.DH. 246/12276*;
 BOA, *C.AS. 1096/48388*
 BOA, *HAT. 363/20145*
 BOA, *HAT. 370/20374*
 BOA, *MVL. 9/46*
 BOA, *DH. MKT. 36/38*
 BOA, *DH. MKT. 2862/35*
 BOA, *DH. MKT. 2773/99*
 BOA, *YB. 04. 2/33*
 BOA, *AE. SAMD. II, 3/260*,
 BOA, *AE. SAMD. II, 11/1116*
 DAGRON & FEÏSSEL, *Inscriptions de Cilicie*, Rue de Medicis, Paris 1987
 DAVIS, E. J. *Life in Asiatic Turkey*, Edward Stanford, London, 1879, s. 60.
 ERGÜL, Hatice, *53 No'lu Şer'iyye Siciline Göre Adana'nın Sosyo-Ekonomik Tarihi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006

- ERSAN, Mehmet. *Selçuklular Zamanında Adana'da Ermeniler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007
- Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, 9. Cilt, Devlet Matbaası, İstanbul, 1935
- HILD & HELLENKEMPER, Kilikien und Isaurien, in *TIB5*, Wien 1990
- KINNEIR, John Macdonald, *Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistan in the years 1813 & 1814*, London, 1818,
- KÖKER, Osman, *100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler*, Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 008.
- LANGLOIS, V. *Voyage Dans Le Cilicie*, Pres du Musee De Cluny, Paris, 1861
- LE STRANGE, G. *The Lands of the Eastern Caliphate*, Frank Cass. & Co. Ltd., London, 1966
- (ORAL) SABAN, Duygu. *XVI. Yüzyılda Adana Kenti'nin Fiziksel Yapısı*, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996
- PİRİ REİS, Kitab-ı Bahriye, *Türk Tarihi Araştırma Kurumu*, Devlet Basımevi, İst., 1935
- SAHİLLİOĞLU, H. Ramazanogullarından Davud Bey Ođlu Mahmud Bey Vakfiyesiyle Fađfur Paşa oğlu Ali Bey Paşa Vakfiyesi, *Vakıflar Dergisi*, Cilt X, s. 139.
- UMAR, Bilge. *Türkiye Halkının Ortaçađ Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1998.
- YAKUT EBU EBDİLLAH B. ABDİLLAH, *Mu'cemu'l-Buldan*, Beyrut, 1979
- YÖRÜK, Saim, Adana Şehrinin Tarihi Gelişimi (XVI.-XVIII. Yüzyıllar), *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı, 3, 2012, s. 287-308.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981.